

РЕВИЈА ЗА ЛИТЕРАТУРА, КРИТИКА И УМЕТНОСТ

ГОДИШНИК ЗА КУЛТУРНИ ИСТРАЖИВАЊА

СТОЖЕР

СТАВ

Милан Штвароски

ВИЗИЈА

Славница Гацова Свиђерска

АМАРКОР

Мари Станковиќ

ЈУБИЛЕЈ

Јасмина Марковиќ-Љуповиќ

**„Она што ни се случува случајно, всушност е
последица на она што требало да ни се случи“**

Оливера Николова

Од романот „Трети ѕид“ Мисла Трн

25.	„Светот околу нас – сме и ние“	Кристина Николовска	36.	Феноменот „Голи Оток“ ...	Јасмина Мориќа-Џулева	да се задржи литературата срамници. Се по своите де прават сè саг некое призна на нивното, ските јазици народи. Ацо во својата г дружи само тетот има д ведам – пр (секоја чест организира ли на кои п кои им гар вратат со бесрамие, исповалка		
26.	Реч за Матеја Матевски	Катица Кулавкова	40.	Препеана поезија	Мелида Триванчиќ	37.	„Светот околу нас – сме и ние“	Кристина Николовска
28.	Современа македонска проза	Петре Димовски	41.	„Нокна игра во Утовија“	Тодџе Илиевски	38.	„Длабоко понирање во ...“	Јованка Денкова
30.	„Творецот и сотворецот“ ...	Стефан Санџакоски	42.	Кон „Имињата на времињата...“	Јованка Денкова	39.	„Светот околу нас – сме и ние“	Кристина Николовска
31.	„Светот околу нас – сме и ние“	Кристина Николовска	44.	Амаркорд	Луан Старова	40.	Препеана поезија	Мелида Триванчиќ
33.	„Длабоко понирање во ...“	Јованка Денкова	46.	Стари фотографии	Јованка Денкова	41.	„Нокна игра во Утовија“	Тодџе Илиевски
			47.	Стара песна	Јованка Денкова	42.	Кон „Имињата на времињата...“	Јованка Денкова

Јованка Денкова

ИМИЊАТА НА ВРЕМИЊАТА КАКО МОСТ ЗА ПАТУВАЊЕ ВО МИНАТОТО, ИСТОРИЈАТА, СЕГАШНОСТА

Книгата „Имињата на времињата“ од Марија Емилија Кукубајска е објавена во 2018 година. Ова не е прв проект од ваков тип на Марија Кукубајска. Авторката, член на ДПМ и пензиониран професор по англо-американска книжевност, култура и цивилизација и претходно има направено вакви освежувачки пројави во книжевноста за деца. И збирката „Имињата на времињата“ по својот концепт не е нова во книжевноста за деца. И порано имало слични стихозбирки во кои авторите ги запознаваат младите читатели со месеците во годината на интересен и пристапен начин.

Меѓутоа, она што е ново во оваа значајна збирка мини детски есеи, е успешно остварената визија на авторот, на толку мал простор, да вклопи дванаесет кратки есеи. Можеме да ги наречеме есеи, но и поетско-прозни приказни. Овие есеи се исклучителни по својата воспитно-образовна функција, која е олицетворена во објаснувањата кои се даваат за секој месец, каде освен новите се даваат и нивните стари називи, според стариот календар на Старите Словени.

Но, авторката Кукубајска, решила да направи едно поврзување на минатото и сегашноста, односно да ги поврзе младите читатели со минатото, да им понуди една исклучителна и необична авантура во која тие ќе можат да нурнат. Многу одамна пред денешниот календар, кој сите ние го познаваме, Словените имале свој календар и своите

месеци во годината ги нарекувале описно, прилагодувајќи ги имињата на месеците според појавите, од светот кој им бил познат, од светот кој ги опкружувал. Овие називи означуваат природни појави - климатски и атмосферски, секојдневни дејствија, обични работи, земјоделски работи. Така било кај сите словенски народи. Денес, многумина дури и не знаат за постоењето на овој календар, бидејќи одамна е надвор од службена употреба и е заменет со римскиот календар. Овие називи на месеците се користеле до крајот на 19 век.

Ако се осврнеме малку повеќе на месеците во збирката на Марија Е.Кукубајска, лесно ќе воочиме дека на авторката многу близок ѝ е фолклорот, што не треба да нè чуди, особено заради фактот што докторската дисертација на авторката е токму од областа на фолклорот.

Своето патување низ историјата, митологијата, културата, авторката го започнува и го води според редот на месеците во календарот. Старото име на месецот Јануари-Коложег, потекнува од збор коло – круг, синоним кој асоцира на Сонце и жежок - топлина, жега. Зборот го означува будењето на сонцето и неговото јакнење. Вообичаено, меѓу народот, во минатото, а и денес се забележуваат бројни обичаи во јануари, каде народот на почетокот на новата календарска година, палел колски тркала (дрвени тркала од колски коли кои ги влечел добиток), а притоа тркалата биле обвиткани со слама која брзо горела. Значи, на самиот почеток на новиот годишен циклус, народот верувал дека треба да му се помогне на изнемоштеното сонце во тие студени денови, па за да му помогне поскоро да огрее и да ги стопли, преку симболичното движење на запалените колски тркала обвиткани со слама, луѓето го повикувале потоплото време и се навестувало доаѓањето на пролетта. Овде би сакала да потсетам на коледарскиот оган кој се пали во секое маало, и двојното значење на тој оган: затопливачка, прочистувачка... Авторката мошне успешно го прави спојот за оваа претстава на Сонцето и го поврзува тоа со зимската атмосфера во домовите, кога топлината е неопходна: „Сепак е зима, затвори врата, мамо, мразот жеже-пече. Уффф. Ама домче: огниште, Печка, камин, уреди за клима - кругови топлина шират...“(5)¹. Студенилото на месецот февруари, наречен Сечко авторката им го приближува на децата мошне умешно се поврзувајќи се со нивното секојдневие во домот во тие студени денови кога надвор мрзне сè, а внатре е топло и пријатно. И не само тоа, туку таа ненаметливо ги советува децата дека во тие денови потребно е потопло да се облекуваат за да не завршат во болница. Овде преовладува воспитната компонента на делото, зашто авторката не пропушта прилика да им укаже на децата како да се грижат и за себе, но и да бидат послушни: „Ни тонови дрва не помагаат да ве згреат и излечат од компликации на здравјето. Најдете дисциплина во себе, и секако, послушност кон родителите. Да си послушен, не значи дека не си храбар, туку умен си пред сè. Грижата на мама и тато значи и тоа: да не гориш од температура, но од здравје да грееш“ (6). Во сликата за секој месец, авторката ненаметливо вметнува и информации и знаења од други дисциплини, како на пример од хемијата, кај месецот февруари, за да појасни дека мразот и водата се едно исто, по што дава податоци од нашата географија. Секако, минатото е она што им е интересно на децата и авторката тоа многу добро го сфатила, па затоа во книгата инкорпорирала и занимливости од римската митологија, кои се интригирачки за децата. Доказ за тоа е песната за месец Март-Цутар, месецот во кој се среќавале зимата и пролетта, кога почнуваат да цутат првите цвеќиња. Овој месец кај старите Римјани бил познат како месец во кој започнуваат воените походи, па затоа и највоинствениот бог во римската митологија се вика Марс. Овие знаења од историјата, авторката ги поврзува

¹ Фуснотите се од книгата „Имињата на времињата“, Марија Емилија Кукубајска, ЕМАРИ Институт, Штип, 2018. Бројот во заградата го означува бројот на страницата.

понатаму со астрономијата, и името на Март го поврзува со планетата Марс, наречена уште и Црвената планета. Навистина, неисцрпна е имагинативноста на авторката, која успешно ги поврзува интересните податоци од различни области (латинскиот јазик, англискиот јазик), што говори во прилог на фактот дека добро ја познава детската душа, која копнее по интересни факти, по нешто необично, невообичаено. Па така, пред нас ќе продефилираат божицата Афродита, во мини-есејот за месец април: „Овој тревен месец на африкански се викал Афродита, а на латински и етрурски априлис“ (8). Во објаснувањето/приказна за месец мај, наречен Косар, авторката ги воведува младите читатели и во историјата на откривањето на новите континенти: „Кој и зошто косел трева, и кому таа толку значајна му била, та име му ставиле на месецот. Уште пред историјата да била напишана? Па трева секаде се коси, на Флорида, во Дубаи, И зиме и лете... Или, ете, само пред 2-3 века не растеле згради на Манхатан, туку трева“ (9). Божицата Јунона, (месец јуни) заштитничката на мајките и децата, на семејството, и на крај, авторката ја пренесува нејзината заштитничка улога и врз татковината: „Таа заштитувала мајки кои носеле дечиња на свет/ родители сложно да создаваат безбедна и здрава заедница, семејство, фамилија, татковина; заштитувани од студ и горештини и од лоши навики без дисциплина, како денес штетни зрачења и погрешни значења“ (10). И царот Јулиј Цезар ќе се појави на оваа сцена, како некој по кој е наречен јулијанскиот календар, во овој месец полн со слатки сокови од овошките, царот Август по кој и месецот август го добил името, итн.

Во мини-есејот за месецот јули, наречен и Златец, Горешник, Билјар, авторката дава сликовити и пластични описи на природата во еден од најтоплите месеци во годината, кога: „...билки и овошки зреат во јуни: боровинки, капини, малини, цреши, кое дете со нив не се теши. Се топат во уста, и на крвта сила и даваат. Во чаеви налеваат лекови од природата, чудесна сила. Тече од билките и овошките во овој месец на одмор за детскиот ум и тело. Ајде Ане, ајде Јане...“ (11). Несомнено, експлицитно искажаната воспитна димензија кон младите читатели е упатена на ненаметлив и сосема природен начин, така што од стиховите се добива впечаток дека ги упатува некоја грижлива баба на своите внуци. За месецот август, авторката Кукубајска дава две толкувања, народното, според кое овој месец го носи називот Житар, поврзано со аграрните активности (зреењето на житотот и жетвата) и вториот назив, според царот Август: „Еден учен цар не сакал да е ненаграден за своето знаење. Појаснил како да се бројат месеците, и свое име на месецот Август му дал, така во историјата останал“ (12). Во објаснувањето за месец септември –Гроздобер, Листокап, авторката Кукубајска прави лирско заокружување на географскиот простор на Македонија: „Гроздобер е најверно име за месецот кога во наша Македонија, грозје на сите страни се бере. Од Кавадарци до Тетово и од Берово до Охрид. Се бере, се собира во буриња, во каци – да созрее. И на овој начин, за потоа да има здрави, вкусни сокчиња и мармалади, мацуни и што ли не“ (13). Во проказната за месец октомври се вткаени знаењата од италијански и латински јазик: „Така и октомври, кај римјаните, на латински јазик бил месец број 8. Ото, и на италијански денес значи осум“ (14). Освен студеното време и доаѓањето на зимата, месецот ноември (Студен, Дрвар), на децата понекогаш им го носи и првиот снег, па затоа авторката неизоставно ги потсетува децата: „И оваа година тој одново и пак не потсетува - скии и санки да подготвиме“ (15), но и пораката за грижа за своето здравје која е испреплетена со воспитно-дидактичката порака за послушност и почит кон постарите: „И со топла облека да заменуваме лесни летни наметки. Да не настинуваме та по цела зима да се бориме со вируси и болести - слабо тело и заморен ум. Зарем не!? Зар не помните какви се студените трески и боцкањата кај докторите? Е, па, внимавајте, добро! Ни тонови дрва не помагаат да ве згреат и излечат од компликации на здравјето. Најдете дисциплина во себе, и секако послушност кон родителите. Да си послушен не

значи дека не си храбар, туку умен си пред сè. Грижата на мама и тато значи и тоа: да не гориш од температура, но од здравје да грееш“ (15).

Морално-етичката компонента доаѓа до израз при дидактичките пораки кои потекнуваат од нашата религија. Тоа е евидентно во последниот месец од годината, во декември-Снежник, авторката го спомнува Исус Христ ос, како најголем морален идеал и коректив кон кој треба да се стремиме сите: „И да врне и да вее, на мене ништо не ми е: верувам и сакам подобро дете на овој свет да бидам“ (16).

Се разбира, во никој случај не е заборавена и поучната порака за практикување на здрав живот и исхрана, што се гледа и од самата елаборација. Авторката во секој есеј го промовира здравиот начин на живот кој постоел од дамнина и кој, за жал, сè повеќе исчезнува, па како една противмерка, а и имајќи го во предвид односот на децата кон храната, таа настојува да им укаже и да им ги доближи придобивките на децата од овошјето и зеленчукот, зашто само така ќе имаме здрави млади генерации и поколенија кои ќе обезбедат светла иднина на човештвото.

Она по што оваа збирка мини-есеи, како што ги нарекува и самата авторка, се и илустрациите кои се соодветни за секој од месеците, а се направени од детска рака. На тој начин, децата и авторот се јавуваат како коавтори и се создава впечаток за еден непосреден дијалог, во кој на рамноправен начин раскажуваат и творат и децата и возрасните. Тое е несомнен доказ за дарбата на еден автор, со што на неговите дела им се гарантира долга читаност и популарност.